

«La ironia forma part
del meu caràcter.»

«El lector m'ha
fet escriptor de
minories.»

«Un escriptor es fa
del que ha llegit.»

JULIÀ DE JÒDAR

Un escriptor de pedra picada

per Zeneida Sardà

Fotos: Alex Rademakers

Tranquil en el quefer, amb una elegància natural gens sofisticada i un tarannà afable, Julià de Jòdar té un sòlid i dens bagatge literari al seu darrere que reflecteix la seva visió del món contemporani. Una visió centrada en els més desafavorits, el proletariat, les barriades marginades...

La seva producció literària ha merescut els premis més sonats de la literatura catalana. Des de la seva trilogia *L'atzar i les ombres*, panorama del proletariat català que va dels anys cinquanta fins a la Transició, formada per *L'àngel de la segona mort* (1997) —premis Ciutat de Barcelona i Cavall Verd - Blai Bonet—, *El trànsit de les fades* (2001) —Premi de la Crítica— i *El metall impur* (2006) —premis Sant Jordi i Crítica «Serra d'Or»—, passant per *L'home que va estimar Natàlia Vidal* (2003) —Premi Prudenci Bertrana— fins a *La pastoral catalana*, ficció en què reflexiona sobre la crisi del món contemporani, centrada en la societat catalana i que va merèixer el premi Carlemany, la seva extensa obra es considera una de les més interessants i potents de la literatura catalana.

L'any 2013, amb *El desertor en el camp de batalla*, Julià de Jòdar dona per acabada la seva producció literària. Pensa que ha exhaurit arguments, temes i personatges.

Però el 2018, l'editorial Comanegra, en homenatge al 200 anys del Frankenstein de Mary Shelley, li proposa de participar en una novel·la coral construïda per set escriptors: *Matar el monstre*. Julià de Jòdar hi col·labora amb *Els vulnerables*, una novel·la ambientada a la Barcelona de l'obrerisme i l'Exposició Internacional del 1929. Arran d'aquesta col·laboració, Comanegra li proposa reeditar *L'atzar i les ombres*.

A més de la satisfacció lògica que comporta la reedició de la trilogia, què suposa que et reeditin una obra iniciada fa vint-i-cinc anys? Perceps que segueix sent la teva veu literària?

Sí. He polit coses d'estil, però m'hi he trobat còmode. He fet alguns canvis estructurals. Els començaments eren una mica feixucs. Els he simplificat. La descripció del barri de la trilogia sortia al tercer volum. Ara l'he posada al començament del primer. Els pròlegs eren de morts anunciades. Ara hi ha uns fets i el lector no sap on arribarà. Però de manera general, era el meu terreny i m'hi he trobat bé.

La trilogia s'inicia l'any 1956. El protagonista és un adolescent de catorze anys, i es mou en el que va ser el teu barri, a Badalona, durant la teva adolescència. Aquest any que commemorem el centenari de la mort de Proust, creus com ell que «un llibre és el producte d'un altre jo que el que manifestem en la societat», o penses, com Sainte-Beuve, que l'obra d'un escriptor és el reflex de la seva vida i podria explicar-se a través d'ella?

Penso com Proust! En la meua obra hi ha, efectivament, una recuperació del temps. Però no una voluntat proustiana de parlar del meu «jo». A mesura que anava escri-

«Quan em poso a escriure, el context històric, social, econòmic surt inevitablement.»

«Larra em va posar el cuc de l'escriptura. Aquella manera de veure el món tan desencantada, tan sarcàstica, tan patidora... Em vaig adonar que la meva mirada era aquella.»

«M'ha influït el món de Dickens [...]. M'ha interessat molt Conrad [...]. De Faulkner m'ha interessat el treball amb el temps [...]. També Cervantes és un dels meus referents.»

vint, jo veia que hi havia una cosa interna distinta de la meva experiència directa que encara no estava realitzada com a estructura. La mateixa escriptura era un descobriment de coses meves no explícites i a la vegada una ampliació del caràcter del personatge. Hi ha una simbiosi, un entrar i sortir de tu i del personatge que és una cosa inefable.

Tu eres químic de professió. Com arribes a l'escriptura?

L'interès per la literatura l'he tingut sempre, des del batxillerat. Les millors notes eren de llengua, de llatí. Jo anava a la biblioteca de la Caixa de Pensions de Badalona i allà vaig descobrir Larra. Ell em va posar el cuc de l'escriptura. Aquella manera de veure el món tan desencantada, tan sarcàstica, tan patidora... Em vaig adonar que la meva mirada era aquella.

Ets historiador, de formació marxista, llicenciat en història moderna i contemporània. Fins a quin punt la teva formació marxista ha influït en les teves novel·les?

M'ha influït en el sentit que m'ha donat una visió del món, però no simplificada, com si tot es reduís a un aspecte econòmic. M'ha donat la possibilitat d'interpretar relacions socials, de classe, culturals, de convivència... Però, en canvi, no em donava la complexitat psicològica que necessita una novel·la perquè pugui ser versemblant, el creixement dels personatges i la seva realització.

En aquest sentit, tu reivindiques sobretot la trilogia, que és una obra que parla de la relació d'un noi amb la seva mare...

Efectivament. Si es llegeix bé la trilogia, tot el tema va per aquí. En la primera novel·la, en un episodi de febre molt alta, en un procés semblant al deliri, al noi li venen al cap coses que només la mare pot saber i la mare se sorprèn d'haver traspassat coses al fill sense saber-ho. Això és molt proustià! La gent no ho ha remarcat, i per a mi és el que tiba de la novel·la. En el segon volum, la mare queda vídua. Ell és un adolescent petit *voyeur*. Està mirant la dona que es dutxa pensant que és la criada, i és la seva mare. I en el tercer, el noi abandona la mare i se'n va a la foneria a buscar-se la vida. Tots aquests elements van conformant una relació complexa mare-fill.

Quan escrius el primer volum, ja penses que serà una trilogia?

L'any 1984 vaig escriure *La pila dels dies*. Després de presentar-la a en Vallcorba, que en aquell moment no va creure oportú editar-la, vaig seguir tretze anys treballant-hi. Em vaig adonar que allà dins hi havia la trilogia. Un primer volum on apareix un episodi de mort al barri durant la guerra, paral·lel a la mort del millor amic del noi. Un segon volum, en què ell ja té setze anys i entrem en el despertar de la sexualitat, i un tercer volum en el qual el noi marxa deixant la mare vídua, una medusa que l'ofega. Per tant, *La pila dels dies*, que pos-

«No sé si estem vivint una etapa de transició d'una nova barbàrie o si estem en una edat mitjana fosca com la que relataven els anglesos.»

«Respecte de la història d'Espanya, el meu pessimisme és total i absolut. Espanya va acabar la seva història contemporània amb la Guerra Civil.»

«Respecte a Catalunya, hi ha hagut una manca de reflexió política, intel·lectual, organitzativa...»

teriorment Vallcorba va publicar, d'alguna manera era la meva bíblia inicial.

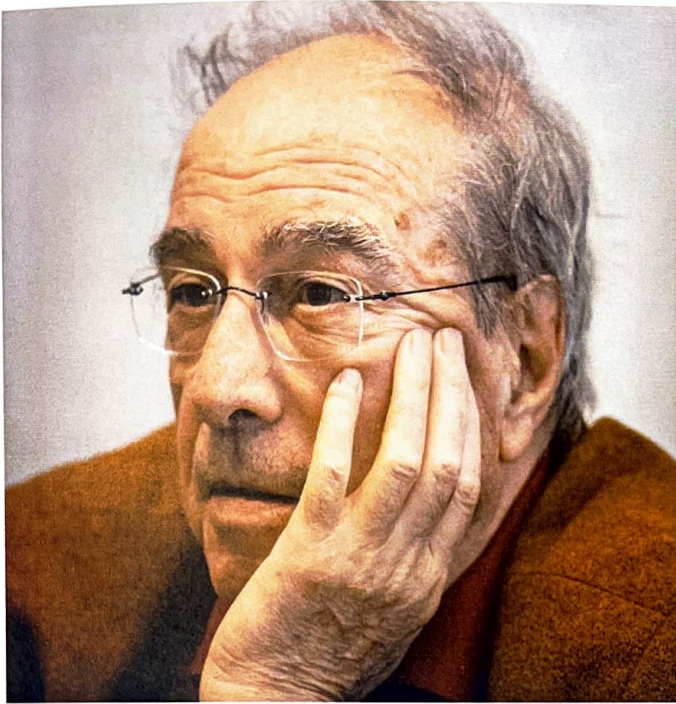
La teva obra no solament reflecteix l'esperit d'una època, sinó que hi trobem també les teves inquietuds politicosocials que apareixen en la teva biografia. Ja de jove vas participar en la lluita antifranquista, eres d'esquerres, sindicalista, independentista, defensor de la causa de «la gent de baix». Hi ha una gran coherència entre el teu recorregut personal i els temes de les teves novel·les, en què l'eix central gira entorn dels barris més desfavorits i les seves problemàtiques. La trilogia avança per la contemporaneïtat, des de la postguerra fins a la Transició, amb una clara voluntat de denúncia social... No ho puc evitar. No és una qüestió doctrinal que jo em proposi. Jo he estat, des de la Universitat, lligat a col·lectius obrers anticapitalistes i soc de l'esquerra independentista des de mitjan anys setanta. Quan em poso a escriure, el context històric, social, econòmic surt inevitablement. El que passa és que no abuso de la documentació. La tinc al cap. Tinc la descripció històrica feta, recordo les fites, les dates... És com si tingués una plantilla. Quan em poso a escriure, no em cal anar a cercar dades.

Has anat retratant fragments de la nostra història, moments representatius de la Catalunya

contemporània. Tanmateix, no ets un cronista. A part que en la novel·la l'escriptor utilitza la ficció, la diferència amb el cronista jo penso que està també en la forma, en l'estil. Com caracteritzes el teu estil? Què creus que el defineix?

A mi m'ha influït el món de Dickens, el món de la pobra gent, la gent desafavorida, perseguida, menystinguda, els nens... I també les classes altes dominants dels presumptuosos. M'ha interessat molt Conrad. El personatge de Gregori Salicrú l'agafo del *Lord Jim* del Conrad. M'agrada aquesta visió general del món en una etapa històrica de circulació de mercaderies, de gent que entra i surt, espais exòtics, personatges desarrelats... De Faulkner m'ha interessat el treball amb el temps, els espais territorials indefinits, no limitats, quan l'estat encara està per fer. En la qüestió del tractament del passat i el present, soc molt faulknerià, amb un determinisme gairebé de tragèdia grega: la idea que la voluntat humana de refer el destí no funciona. També Cervantes és un dels meus referents. Quan vaig fer la comunió, el meu padrí em va regalar el Quixot. El protagonista d'un dels contes inserits per Cervantes dona nom a un personatge que surt a *Zapata als Encants* i a *El metall impur*.

En les teves novel·les utilitzes la ironia, l'humor, la sàtira, fins i tot el sarcasme. Això respon a com tu visualitzes la realitat de la nostra història contemporània?

I tant! No tinc una altra manera d'escriure. Primer perquè no m'agrada l'excés de gravetat. Després perquè la pròpia realitat canvia tan ràpidament els pressupòsits sobre els quals pots partir, que et deixa en ridícul, i finalment, perquè és la manera de marcar la distància entre tu i la realitat. Jo no m'he sentit mai còmode amb la realitat, ja des de petit. Sempre m'he preguntat què faig jo aquí davant la vida. Per això la ironia i per això Larra, que era molt irònic i que es va suïcidar als vint-i-set anys. Em va servir d'exemple en el sentit de la transitorietat de les coses i de la vida. O sigui que sí, la ironia forma part del meu caràcter.

No sé si hi ha també, en la teva obra, un component expressionista, en el sentit dels artistes expressionistes. Penso en *El metall impur*, en *Els vulnerables*...

Hi ha una cosa molt esqueixada, de contrallums, alguna cosa molt espectral. Hi ha aspectes que van més enllà del realisme immediat de la novel·la i transiten cap al terreny del somni o del malson, o de les revelacions una mica fantasmagòriques. Com si hi hagués alguna veu per sota o algun element més enllà de mi com a narrador i de la novel·la com a producte acabat, que demanés sortir. A *Els vulnerables*, el personatge Salicrú, que surt al començament de la trilogia, abans d'arribar a la trilogia, passa pel barri xinès, l'any 1929. Irrompen veus de gent que havia mort durant la Guerra Civil i que apareixen en el llibre, anticipant la seva pròpia mort. Aquests elements són expressionisme pur.

Parlant d'*Els vulnerables*, en algun moment vas dir que havies anat «a la recerca d'un lector més general a

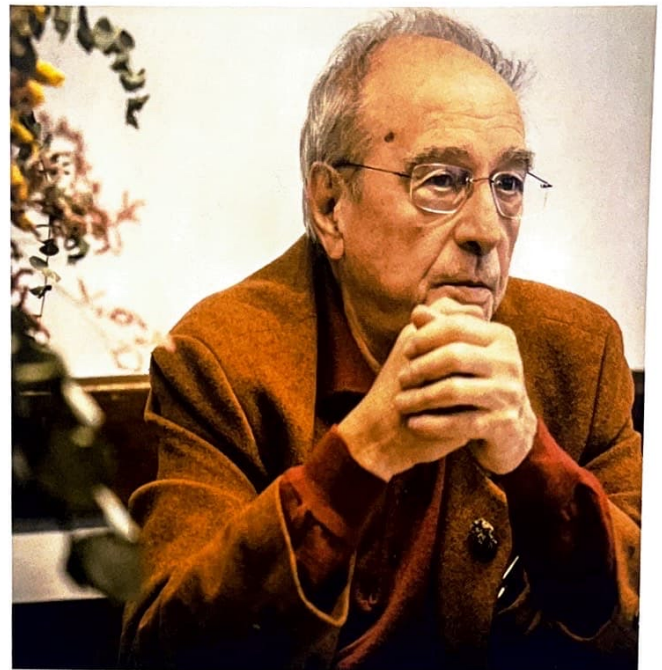
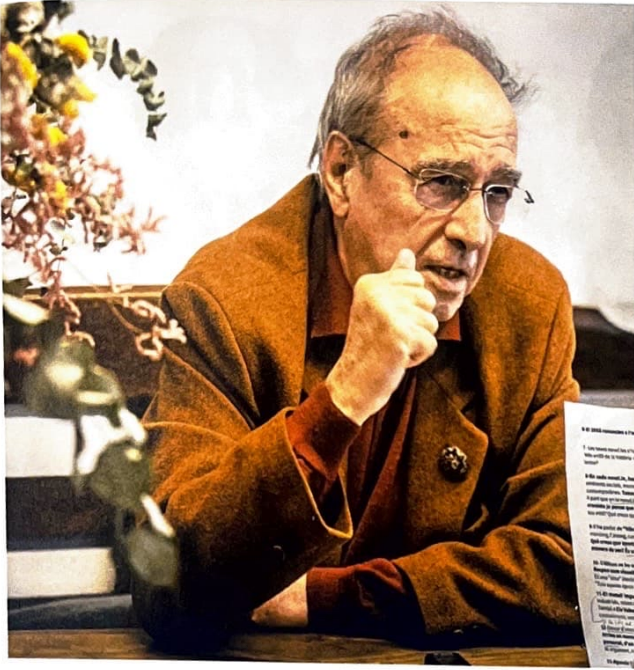
través d'un llenguatge menys hiperbòlic».

Et consideres un escriptor de minories cultes?

El lector m'ha fet escriptor de minories. Jo pretenia posar a l'abast del lector uns moments de la realitat complexa, bigarrada i molt dura del país. Donar veu i expressió a coses que en la història no s'han tocat gaire i en la literatura, gens. He fugit una mica de la visió del Paco Candel, de la immediatesa sociològica sense garbellar. Jo l'he garbellada. Per tant, l'he fet literària. Hi he posat un tel, que és això que tu comentaves de l'estil. I el meu estil són les meves lectures. Un escriptor es fa del que ha llegit. Ho depures amb el pas dels anys, però ets això. El lector que no combregui amb l'estil, hauria de combregar amb la matèria: la densitat humana, la història del país, la vida d'un barri obrer, les passions que hi circulen...

Fins a quin punt la teva relació amb Espriu ha influït en el teu estil?

A mi m'interessava molt el teatre. Escoltava obres que es donaven per ràdio. Recordo la veu nasal d'Alejandro Ulloa, que creava impacte. Jo venia a Barcelona expressament a veure teatre. Havia vist la Núria Espert de jove, *Las divinas palabras* de Valle-Inclán per la Nati Mistral... L'Adrià Gual va venir a Badalona a representar unes peces d'Espriu, contes, retalls, poemes d'Espriu convertits en una peça de teatre i la *Primera història d'Esther* representada amb titelles. Em va fascinar i alhora em va intrigar, perquè hi havia molts passatges que no entenia. Arran d'aquesta experiència, em vaig matricular a l'Escola d'Art Dramàtic. El primer producte en què vaig participar activament formant part de l'equip de direcció va ser de la Maria Aurèlia Capmany, i al cap de poc, al Romea, *Ronda de mort a Si-*

nera, on feia d'ajudant de direcció i on em vaig encarregar de posar els llums. Tenia vint-i-dos anys. Volia ser director. Aquesta immersió amb l'Espriu, assajant hores i hores, cada dia... (em sé de memòria passatges de l'Espriu, textos teatrals, poemes), això, és clar, des del punt de vista literari, et marca. He «espruietat» una miqueta.

Respecte de la nostra història, la de Catalunya, la de l'home contemporani en general, has parlat de Sísif, de «generació fracassada». Has dit que som una societat massa complaent i incapaços de fer autocrítica. Molt pessimista tot plegat, no?

Pessimisme total. Respecte de l'home contemporani, tinc la sensació que ha perdut el control tant de la seva realitat com de la relació d'ell amb la naturalesa, amb el món que l'envolta i amb la seva pròpia història. No sé si estem vivint una etapa de transició d'una nova barbàrie que ens portarà a uns altres nivells o si estem en una edat mitjana fosca com la que relataven els anglesos. Quan miro enrere, amb tantes expectatives de canviar el món com hi havia als anys seixanta i setanta, i veig ara on som, doncs, sincerament, no hi veig gaire la sortida. Respecte de la història d'Espanya, el meu pessimisme és total i absolut. Espanya va acabar la seva història contemporània amb la Guerra Civil. Va liquidar tota la part més sana de la societat, en el sentit moral, intel·lectual, cultural, polític i sindical. Tot això ha desaparegut i s'ha creat una nova cosa tutelada per un estat que per molt que es reformi sempre té una tendència totalitària amb el que se'n diu la perifèria, que vol dir els altres pobles, però també amb els seus propis ciutadans, als quals, si pot, no els deixa respirar gaire.

Entre crisi econòmica i crisi econòmica, els estats s'han anat apropiant de tota la vida civil, han anat imposant un despotisme. En aquests moments, tenim molt poca capacitat d'intervenir. Deixar-ho tot en mans d'uns poders com aquests és molt perillós. Jo no trobo els contrapesos en la mobilització. En èpoques passades, davant de tantes repressions, davant la pobresa energètica, davant del canvi climàtic, hauríem produït uns cataclismes importantíssims. També respecte de Catalunya ha passat el mateix d'ençà de l'1 d'octubre. De cop hem desaparegut del mapa de la mateixa manera que hi havíem irromput com per fer una nova història. Em pregunto si era tan potent la nostra capacitat de fer història en aquell moment... Hi ha hagut una manca de reflexió política, intel·lectual, organitzativa... El problema és que no sabem ben bé què érem ni sabem tampoc on som. El pessimisme és sempre producte d'un desconeixement de la realitat.

Malgrat aquesta visió, el teu tarannà personal no sembla pessimista...

No, en la meua vida no soc pessimista. No estaria parlant amb tu, ni reeditant la trilogia! De fet, diria que soc una mica temerari. Estic escrivint *La casa tapiada*, un quart volum que és una continuació de la trilogia. Va del 1962, quan acaba la trilogia, fins el 1977, que és un moment clau de la Transició. La vull acabar cap a finals de l'estiu que ve, cap al setembre.

Julia de Jòdar ens ho comunica amb la clara satisfacció de l'escriptor per a qui l'esforç creatiu és desig exigent i tenaç. «La reedició de la trilogia», ens diu, «ha fet rebrotar el cuc que pensava que havia mort.»